

ОЦІНКА ЗАГАЛЬНОГО СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація

Стаття присвячена аналізу загального стану ринку праці в Україні, зокрема досліджуються безробіття та зайнятість як його найважливіші категорії. Розглянуто сучасний стан та динаміку зайнятості й безробіття в Україні за період 2001-2012 роки. Виявлено негативний вплив світової фінансової кризи на український ринок праці. Проаналізовано основні причини несприятливої ситуації на ринку праці в сучасних умовах, що впливають на тенденції розвитку ринку праці. Особлива увага приділяється аналізу динаміки безробіття у Західній Європі. Підкреслюється, що найбільш вразливою віковою групою серед безробітного населення в Україні та в країнах Західної Європи є молодь. Зазначається, що для досягнення продуктивної зайнятості необхідно запроваджувати активні й обґрунтовані заходи її регулювання з боку державних органів влади.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, міграція, рівень зайнятості, рівень безробіття.

ОЦЕНКА ОБЩЕГО СОСТОЯНИЯ РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ

Аннотация

Статья посвящена анализу общего состояния рынка труда в Украине, в частности рассматриваются безработица и занятость как его важнейшие категории. Рассмотрены текущее состояние и динамика занятости и безработицы в Украине за период 2001-2012 годы. Выявлено негативное влияние мирового финансового кризиса на украинский рынок труда. Проанализированы основные причины неблагоприятной ситуации на рынке труда в современных условиях, которые влияют на тенденции развития рынка труда. Особенное внимание уделяется анализу динамики безработицы в Западной Европе. Подчеркивается, что наиболее чувствительной возрастной группой среди безработного населения в Украине и в странах Западной Европы является молодежь. Отмечается, что для достижения продуктивной занятости необходимо внедрять активные и обоснованные мероприятия ее регулирования со стороны государственных органов власти.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, миграция, уровень занятости, уровень безработицы.

ESTIMATION OF GENERAL CONDITION OF LABOUR MARKET IN UKRAINE

Annotation

The article is dedicated to the analysis of general condition of labour market in Ukraine, in particular employment and unemployment as its most important categories are researched. Modern condition and dynamics of employment and unemployment in Ukraine during 2001-2012 are studied. Negative influence of the world financial crisis on the Ukrainian labour market was determined. Main reasons of unfavourable situation on the labour market in modern conditions that influence trends of labour market development were analyzed. Special attention is paid to the analysis of dynamics of unemployment in Western Europe. It is highlighted that the most vulnerable age group among

unemployed population in Ukraine and countries of Western Europe is youth. It is noted that for achieving productive employment it is necessary to implement active and grounded measures of its regulation by state authorities.

Keywords: labour market, employment, unemployment, migration, employment rate, unemployment rate.

Постановка проблеми. Ринок праці є важливою складовою ринкової системи. Під ринком праці розуміють систему суспільних відносин, що узгоджує інтереси роботодавців та найманої робочої сили. У функціонуванні ринку праці відокремлюють деякі аспекти: по-перше, це сукупність економічних відносин між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці; по-друге, це місце взаємодії різноманітних економічних та соціальних інтересів й функцій; по-третє, з позиції підприємства це сфера взаємовідносин його співробітників, тобто потенційних або фактичних працівників, що планують перейти на нове місце роботи в межах підприємства [1, с. 31].

Для забезпечення ефективного функціонування ринку праці необхідна розвинута інфраструктура, яка включає державні установи і недержавні структури сприяння зайнятості, кадрові служби підприємств, суспільні організації та фонди. Основні завдання інфраструктури ринку праці: регулювання ціни робочої сили, умов праці, підготовки і перепідготовки та захист прав суб'єктів ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження функціонування ринку праці займалось багато науковців. Зокрема, Ю. Маршавін, В. Федоренко, С. Марченко, Ю. Машика, Н. Зінкевич, О. Ревякін висвітлювали вплив фінансово-економічної кризи на стан ринку праці України.

Аналізом сучасних проблем зайнятості молоді на ринку праці України та заходів, спрямованих на їх вирішення, досліджували Н. Волкова, Н. Заярна, П. Мазурок.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан ринку праці України та виявити тенденції його зміни.

Виклад основного матеріалу. Дослідження стану ринку праці України є актуальним в сучасних умовах, оскільки аналіз зайнятості, безробіття та міграції дає змогу встановити баланс на ринку праці України та розробити заходи щодо його регулювання.

Зайнятість населення є основним соціально-економічним показником, який відображає ефективність управління економікою та вимірюється показниками чисельності зайнятого населення та рівнем зайнятості як відношенням економічно активного населення віком 15-70 років до всього населення зазначеного віку. При ефективному функціонуванні економічної системи чисельність зайнятого населення та рівень зайнятості населення зростають.

Дані, що характеризують зайнятість в Україні протягом 2001-2012 рр., наведені на рис. 1.

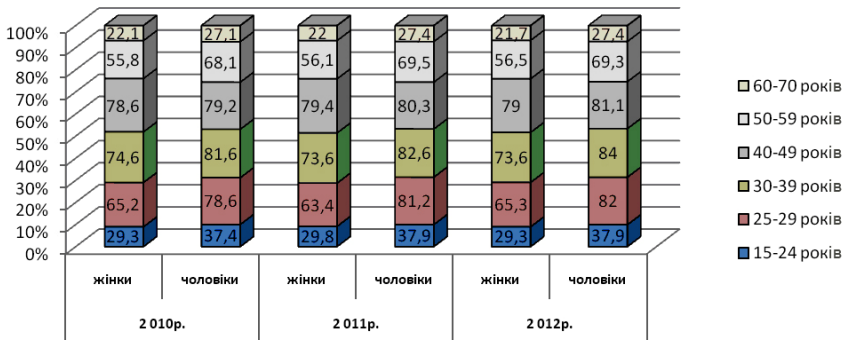
*Рис. 1. Чисельність зайнятого населення та рівень зайнятості в Україні у період 2001-2012 рр. **

* Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Протягом 2001-2008 рр. в Україні спостерігалось зростання зайнятості населення, однак через наслідки світової фінансової кризи відбулось скорочення чисельності та рівня зайнятості, починаючи з 2008 року.

За оцінками МОП, у сучасних умовах для відновлення зайнятості потрібно щонайменше 5-8 років, а скорочення безробіття може продовжитись навіть за умови досягнення стійких позитивних тенденцій відновлення економіки.

Рівень зайнятості населення України за віковими групами наведено на рис. 2 [3].

*Рис. 2. Динаміка рівня зайнятості населення України за віковими групами у розрізі статей, % **

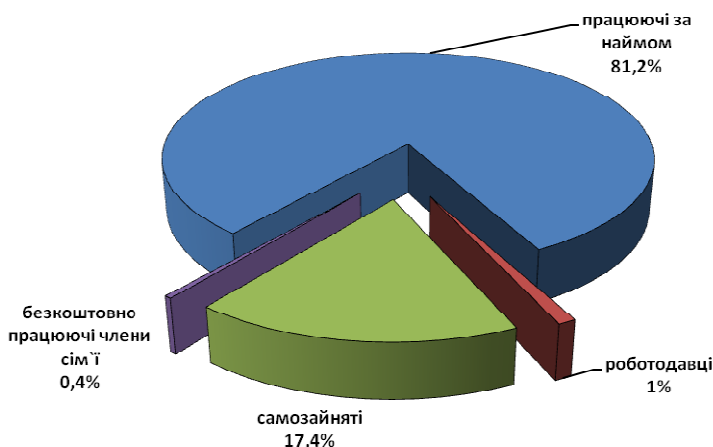
* Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Як видно з рис. 2, зниження зайнятості в 2012 році порівняно з 2010 роком спостерігається у віковій групі 15-24 р., тобто серед випускників ВНЗ та працюючої молоді, за статистикою, – має найбільший рівень безробіття. Найменше безробітних у віковій групі 30-39 р., до якої відноситься найбільш активне населення, що набуло досвід та необхідні навички. Загалом на ринку праці України серед зайнятого населення протягом 2010-2012 рр. переважала вікова категорія від 40 до 49 років у жінок та 30-39 років у чоловіків.

На сьогодні, за різними джерелами, рівень безробіття серед молоді в Україні становить 17-20%, причому серед загальної кількості безробітних 40% молодих людей віком до 35 років [3]. У 2012 році, за дослідженнями кадрового порталу HeadHunter, в Україні ринок праці мав такі основні тенденції:

- зросла кількість вакансій для молодих спеціалістів;
- зросла конкуренція на ринку праці;
- затребувані спеціалісти з продажів товарів та послуг;
- знизилися вимоги до досвіду роботи пошукачів;
- зменшилася кількість вакансій для високооплачуваних спеціалістів;
- за попитом та пропозицією роботи домінують столиця, міста-мільйонники та індустріальні регіони [4, с.10].

Структура зайнятого населення України за статусами зайнятості наведена на рис. 3 [3].

*Рис. 3. Структура зайнятого населення у віці 15-70 р. за статусами зайнятості у 2012 р., %**

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Серед населення України за статусами зайнятості суттєво переважають працюючі за наймом (81,2%).

У структурі зайнятого населення за видами економічної діяльності найбільша питома вага працівників у 2012 р. була зайнята у торгівлі (24%), сільському господарстві (17%) та промисловості (16%) (рис. 4).

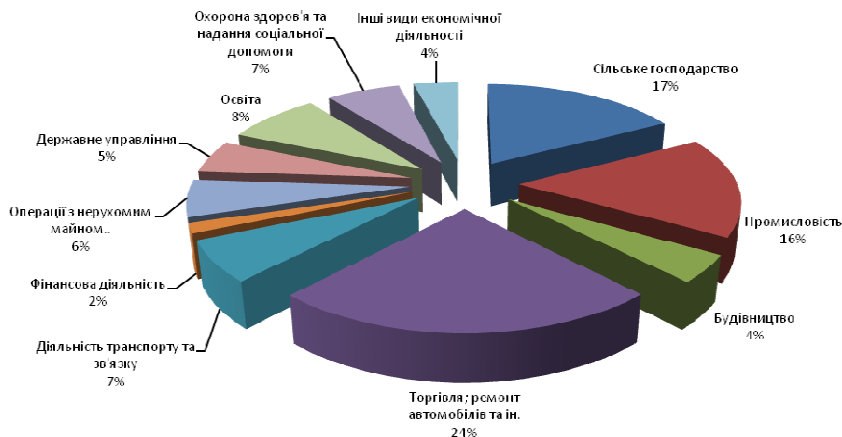

Рис. 4. Структура зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2012 р., %*

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Основними факторами, що спричиняють негативні тенденції на сучасному ринку праці України, є несприятливий загальний розвиток економіки та нелегальність ринку праці.

Протилежним до зайнятості населення є безробіття — економічна категорія, що відбиває економічні відносини щодо вимушеної незайнятості працездатного населення.

Дані, що характеризують чисельність та рівень безробіття в Україні за період 2001-2010 рр., наведено на рис. 5 [3].

Рис 5. Чисельність та рівень безробіття в Україні в 2001-2012 рр.*

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Таким чином, спостерігається зниження рівня безробіття в Україні за період 2001-2010 рр. та зростання рівня безробіття й чисельності безробітних у 2009 році через вплив фінансової кризи.

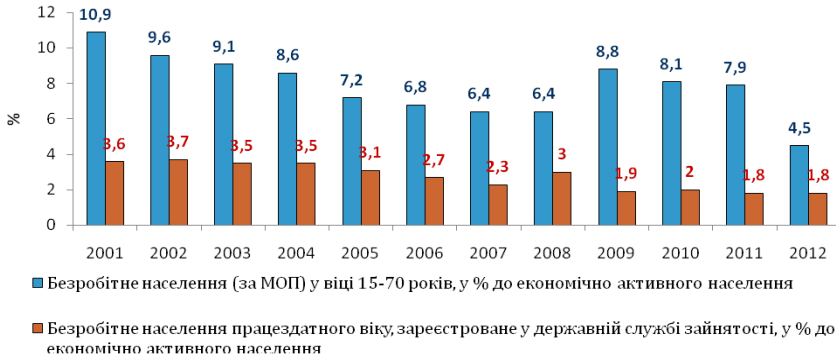
Причинами безробіття в Україні є: 1) структурні зрушення в економіці, за яких впровадження нових технологій, устаткування призводить до скорочення зайвої робочої сили; 2) економічний спад чи депресія, що змушують роботодавців знижувати потреби у всіх ресурсах, у тому числі й трудових; 3) політика уряду і профспілок у сфері оплати праці та підвищення мінімального розміру заробітної плати, що призводить до збільшення витрат виробництва і зниження попиту на робочу силу; 4) сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях економіки; 5) зміни в демографічній структурі населення, особливо збільшення чисельності населення в працездатному віці, що призводить до підвищення попиту на працю і зростання імовірності безробіття.

Розглядаючи вплив кризи на український ринок праці, Н. Зінкевич підкреслює, що найбільшою мірою він проявився відносно до економічно активного населення, насамперед найманих працівників промисловості, будівництва, службовців комерційних банків та фірм, офісного персоналу, обслуговуючих та посередницьких організацій. Саме ці категорії склали переважну більшість звільнених, переведених на роботу в режимі неповного робочого часу, відправлених в адміністративні відпустки, постраждалих від невчасної виплати заробітної плати [7, с.12]. Через низький рівень економічного розвитку країна не в змозі виділити достатньо засобів для професійної підготовки і перепідготовки кадрів. А це є фактором відсталості системи відтворення, через що створюється значна нестача кваліфікованої робочої сили, зокрема фахівців, що гальмує розвиток економіки.

Характерними рисами українського ринку праці у 2012-2013 рр. є стійка тенденція до зниження числа зайнятих у галузях матеріального виробництва та, відповідно, зростання кількості працюючих у невиробничій сфері. Намітилася стійка тенденція скорочення обсягів промислового виробництва, машинобудівної, хімічної, харчової промисловості (близько 7-9%). Серед основних причин цього є різке скорочення попиту на зовнішніх ринках, погіршення умов банківського кредитування, скорочення програм підтримки малого, середнього та великого бізнесу, що значно ускладнює і гальмує поточну діяльність на ринку. Всі ці проблеми підштовхують власників підприємств до мінімізації витрат, як правило, шляхом скорочення чисельності працюючих. За статистичними даними, рівень безробіття в Україні у 2012-2013 складав 8-10%. Проте наведені офіційні показники лише частково відображають реальні проблеми ринку праці [8].

Слід зазначити, що методика розрахунку безробітного населення, прийнята на законодавчому рівні в Україні, що враховує тільки

zareєстрованих безробітних, відрізняється від методології МОП, яка є більш об'єктивною, оскільки, на відміну від традиційної, враховує як zareєстрованих, так і незареєстрованих осіб (рис. 6) [3].

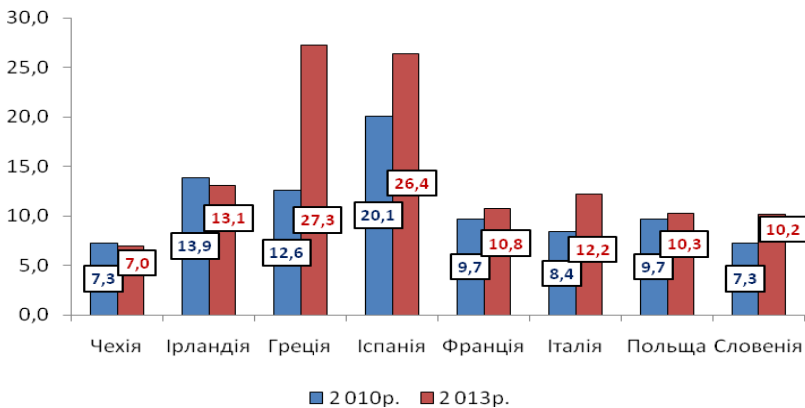
*Рис. 6. Рівень безробіття в Україні за різними методиками, %**

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України.

Наведені дані дозволяють зробити висновок про суттєве зниження показника безробіття, що розрахований згідно з методикою, прийнятої на законодавчому рівні в Україні.

Таким чином, на макрорівні простежується недосконала система обліку зайнятих – відсутні дієві регіональні програми розвитку та підтримки робочої сили, державний облік не враховує фактичних безробітних в окремих місцевостях (наприклад, у сільській місцевості фактично безробітні не вважаються такими) тощо [9, с. 99].

Зростання безробіття внаслідок світової кризи притаманне не лише українському ринку праці, але й європейським та світовим ринкам (рис. 7) [10].

*Рис. 7. Рівень безробіття у країнах Європи у 2010 р. та 2013р., %**

*Джерело: складено автором на основі даних статистичної служби Європейського Союзу.

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Найбільший рівень безробіття спостерігається в Іспанії та Греції. При цьому найбільш вразливою віковою групою є молодь віком до 25 років (рис. 8, 9) [10], безробіття цієї категорії перевищує на 12,6 % аналогічний показник вікової групи старше 25 років.

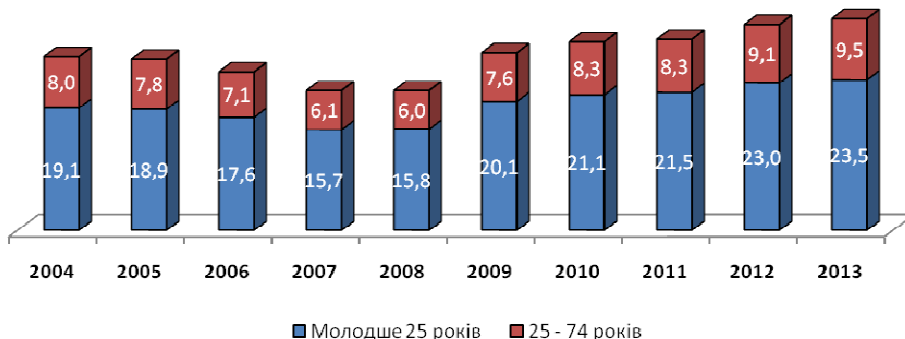

Рис. 8. Динаміка середнього рівня безробіття в країнах ЄС за віковими категоріями протягом 2004-2013 рр., %*

*Джерело: складено автором на основі даних статистичної служби Європейського Союзу.

В умовах сучасної світової кризи через високий рівень безробіття в країнах ЄС уряд розпочав спеціальну стратегію по боротьбі з безробіттям. Ця ініціатива може спричинити в ЄС новий тренд – хвилю зворотної міграції робітників по всьому ЄС, оскільки пріоритет при наданні фінансової допомоги влада буде надавати, перш за все, власним громадянам.

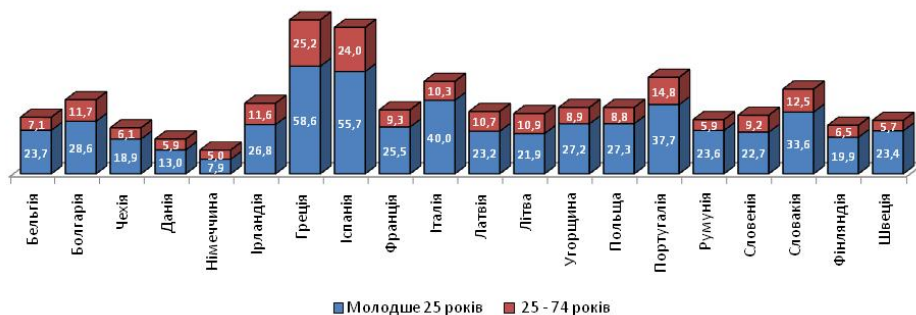

Рис. 9. Середній рівень безробіття в країнах ЄС та світу за віковими категоріями у 2013 р., %*

*Джерело: складено автором на основі даних статистичної служби Європейського Союзу.

Таким чином, коли розпочнеться активний процес рееміграції по всій Європі, мігрантам з України буде дедалі складніше конкурувати з ними на ринку робочої сили. Але основне питання полягає в тому, чи виникне бажання в українських трудових мігрантів повернутися на батьківщину,

оскільки уряд України не забезпечив їм такого ж, як у ЄС, стимулу для повернення. За даними, соціологів повернуться до країни тільки українці пенсійного віку.

Висновки. Основними факторами, що спричиняють негативні тенденції на сучасному ринку праці України, є несприятливий загальний розвиток економіки та нелегальність ринку праці. До причин безробіття можна віднести структурні зрушення в економіці, економічний спад, політику уряду і профспілок у сфері оплати праці та підвищення мінімального розміру заробітної плати, сезонні зміни в рівні виробництва в окремих галузях економіки та зміни в демографічній структурі населення.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасному ринку праці України через деформовану структуру економіки та погіршення стану виробничої сфери притаманні низький рівень оплати праці та масштабна тіньова занятість. В цих умовах пріоритетом економічної політики має стати досягнення продуктивної зайнятості, що має бути забезпечена шляхом поетапного трансформування сучасних процесів обігу робочої сили, перш за все підвищення заробітної плати до рівня, здатного забезпечити відтворення робочої сили. Це посилить мотивацію населення до продуктивної зайнятості та підвищення професійного рівня, дозволить залучити у виробництво нових працівників, знизити зовнішню міграцію й підвищити на цій основі рівень життя населення. За оцінками МОП, безробіття може продовжувати скорочуватись навіть за досягнення стійких позитивних тенденцій відновлення економіки, проте для відновлення зайнятості потрібно щонайменше 5-8 років.

Тобто проблема ефективності ринку праці вимагає активного регулювання з боку органів влади шляхом запровадження комплексу заходів соціальної та економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Адамчук В. В. Экономика труда : Учебник / В. В. Адамчук, Ю. П. Кокин, Р. А. Яковлев; под ред. В. В. Адамчука. — М. : ЗАО «Финстатинформ», 1999. — 431 с.
2. Экономика праці та соціально-трудова відносина : [підручн.] / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.] ; за наук. ред. А. М. Колота. — К. : КНЕУ, 2009. — 711 с.
3. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Мазурок П. П. Аналіз сучасних проблем зайнятості молоді на ринку праці України та заходи, спрямовані на їх вирішення / П. П. Мазурок, О. М. Шевченко // Вісник Криворізького економічного інституту КНУ. — 2013. — № 1. — С. 8–12.
5. Заярна Н. М. Проблеми працевлаштування молоді в Україні / Н. М. Заярна // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. — 2010. — № 20.9. — С. 150–153.
6. Марченко С. Український ринок праці: перспективи 2014 [Електронний ресурс] / С. Марченко. — Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2014_02_26/Ukra-nskij-rinok-prac-perspektivi-2014/
7. Зінкевич Н. Тенденції українського ринку праці під впливом світової фінансової кризи / Н. Зінкевич // Україна: аспекти праці. — 2010. — № 3. — С.10–15.
8. Аналіз ринка труда, занятости и доходов населения в Украине [Електронний ресурс] // Актуальна економічна статистика і аналітика в сфері економіки України. — Режим доступу:

<http://zet.in.ua/zakonoproekt/rynok-truda/analiz-rynka-truda-zanyatosti-i-doxodov-naseleniya-v-ukraine>

9. Скібська К. О. Факторний аналіз при оцінюванні ринку праці / К. О. Скібська // Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 січня 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку»: у 3-х частинах. – О. : ЦЕДР, 2014. – Ч. 2. – С. 99–103.

10. Статистична інформація статистичної служби Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/

References:

1. Adamchuk, V.V., Kokin, Y.P., Yakovlev R.A. (1999). *Ekonomika truda* [Labour Economics]. Finstatinform, Moscow, 431 p. (in Russ.).
2. Kolot, A.M., Grishnova, O.A., Gerasimenko, O.O. (2009). *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny* [Labour economics and social and labour relations]. KNEU, Kyiv, 711 p. (in Ukr.).
3. The official site of Ukrainian State Statistics. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Mazurok, P.P., Shevchenko, O.M. (2013). Analysis of modern problems of youth employment on Ukrainian labour market and measures directed on its decision. *Visnuk Kryvoriz'kogo ekonomichnogo instytutu KNU [Bulletin of KNU Kryviy Rig Economical Institute]*, vol. 1, pp. 8-12 (in Ukr.).
5. Zayarna, N.M. (2010). Problems of the youth job placement in Ukraine. *Naukoviy visnyk Natsional'nogo lisotekhnichnogo universitetu Ukrainy [Scientific bulletin of National forestry university of Ukraine]*, vol. 20.9, pp.150–153 (in Ukr.).
6. Marchenko, S. (2014). *Ukrainian labour market: prospective in 2014*. Available at: http://newsradio.com.ua/2014_02_26/Ukra-nskij-ri-nok-prac-perspektivi-2014/ (in Ukr.).
7. Zinkevich, N. (2010). Trends of Ukrainian labour market under influence of world financial crisis. *Ukraina: aspekty pratsy [Ukraine: labour aspects]*, vol. 3, pp. 10–15 (in Ukr.).
8. Current economical statistics and analytics in the sphere of Ukrainian economy. *Analysis of labour market, employment and income of Ukrainian population*. Available at: <http://zet.in.ua/zakonoproekt/rynok-truda/analiz-rynka-truda-zanyatosti-i-doxodov-naseleniya-v-ukraine> (in Ukr.).
9. Skibs'ka, K.O. (2014). Factor analysis when labour market evaluation. *Prognozuvannya sotsial'no-ekonomichnogo rozvytku natsional'noi ekonomiky. Materialy mizhnarodnoi naukovopractychnoi konferentsii* [Forecasting of social and economic development of the national economy. Mat. Of Sci. prac. Conf.]. Odessa, Ukraine, pp. 99–103 (in Ukr.).
10. Statistical information of the European Statistics. Available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/ (in Ukr.).

УДК 338.27

О.Л. Червко, А.В. Загорулько,
Дніпропетровська державна фінансова академія,
м. Дніпропетровськ

ОЦІНКА І ПРОГНОЗУВАННЯ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті досліджується сучасний стан інноваційної інфраструктури України. Авторами зазначається, що за відсутності статистичної оцінки функціонування інноваційної інфраструктури якісна розбудова національної інноваційної системи буде не можливою. У зв'язку з цим пропонується багатofакторна регресійна модель оцінки інноваційної інфраструктури. Регресійна модель враховує найбільш значні фактори впливу на результативність інноваційного процесу. Авторами виділена інформаційно-комунікаційна підсистема інфраструктури як визначальна для розбудови конкурентоздатної національної інноваційної системи. В статті проводиться прогнозування показника обсягу реалізованої інноваційної продукції. Виходячи з результатів оцінки та прогнозу, пропонується систематизовані рекомендації за основними підсистемами інноваційної інфраструктури, застосування яких дозволить значно удосконалити функціонування національної інноваційної системи загалом.